

Bir Keşif Yolculuğu ve Yeniden Üretme Coşkusu

Tacettin ŞİMŞEK*

Edeniyet algımızda bir zaaf olduğunu, medeniyetimizi oluşturan öğeler üzerinde ciddiyetle durmadığımızı, bu değerler dizgesini gündemde tutmak ve yaşatma gibi kaygılar taşımadığımızı söylemenin aşırı karamsarlık olarak değerlendirileceğinden korkarım. Biraz yumuşatarak söylersem, sahîh bir medeniyet rüyamızın olduğundan kuşkuluyum. Bu medeniyetin bilim ve sanat ayakları hangi temeller üzerine oturmaktadır? Bu medeniyetin insan modeli, mekân tasarımı, şehri, mimarisi, sokağı, evi nasıldır?

Soruda bahsi geçen kültür kaynaklarını biraz da küçümseyici bir bakışla ‘anonim ürünler’ diye anıp geçtiğimizi, bir istisna ile söylersek, akademik çevrelerde halk edebiyatı bilim dalının malzeme derlediği bir alan olarak değerlendirmekle yetindiğimizi görmezlikten gelebilir miyiz? Bunları bir zamanlar toplumda var olan, şimdi vakti geçmiş, tükenmiş dil gereçleri olarak görmek, bugünün ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda güncellememizi engelliyor.

Masal anlatma geleneğimizi masal okumaya dönüştürerek nispeten yaşattığımızı bir sevinme ve övünme nedeni olarak görelim, masalı bir uyku ilacı olarak kullanma konusundaki itiraz hakkımızı saklı tutarak. Ancak bilmeceler, tekerlemeler, efsaneler, destanlar, mitler gibi sözlü verimlerle ilgili neler söyleyebiliriz?

Anlatma kültürü içinde kalmış, bugün paylaşım ortamı bulamayan bu sözlü edebiyat ürünlerinin anlaticısı yoktur. Yazıcısı da olmayınca büsbütün sahihsiz kalmış bir alandan söz açmış oluyoruz. Bu, önemsemek ve değer atfetmekle ilgili bir konudur. İlk ve ortaokullara yönelik 100 Temel Eser içinde ninnilere, tekerlemelere ve bilmecelere yer verilmiş olması dikkat çekicidir ancak pratikte karşılığı olmayınca, söz konusu zengin malzeme ders ve sınıf ortamlarına, çağdaş sanat ürünlerine gereği gibi taşınmayınca iş kuramda dolayısıyla kâğıt üzerinde kalıyor.

Toplumsal yapının tanımlanmasında ve geleceği inşaada kültürel değer, unsur ve motiflerin taşıdığı önem konusunda duyarlı olmak ortak sorumluluğumuz. Ancak asıl sorumluluk, kamusal alanda eğitimi planlayan ve yöneten kurumlara ait. Olayı bir sosyal sorumluluk projesi olarak değerlendiren dernekler de görev üstlenebilirler. Son yıllarda çocuk oyunlarını yaşatmak için kurulan derneklerin, federasyonların bir farkındalık oluşturdukları görülüyor. Ancak en son yetmişli yıllarda ve daha ziyade kırsal kesimde yaşayan anne babaların teşvik ettiği bilmece grupları oluşturarak birbirine bilmece soran ve cevabı verilemeyen bilmece karşılığında ya bir şehir ya da Türkiye’nin en büyük şehrini

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

almayı hedef koyan eğlenceli bilmece oyunları da hayatımızdan çekildi. Yine özellikle annelerin çocuklarına diksiyon eğitimi niteliğinde yanılımacalar söyletmeye çalıştıkları dönemleri de geride bıraktık. Bazı anne babalar öğretmenlikten sponsorluğa terfi ettiler.

Öğretmenler ve sanatçıların bu konudaki farkındalığından söz etmek de çok mümkün değil. Sözlü kültürdeki bu zengin kaynağın keşfedilmesi ve güncellenerek bugüne uyarlanması bir sanatçı sorumluluğu olarak görülmüyor. Masal yazarlarının geleneksel masallardan, çocuk şarkısı besteleyen müzisyenlerin ninnilerden yola çıkması, kültürle bağ kurma anlamında asil bir çabanın da göstergesi olabilirdi.

Her sanat eserinin bir başka sanat eserinden hareketle üretilebileceği gerçeğini göz ardı etmemek gerekiyor. Postmodernizmin getirdiği metinler arasılık ilkesi de bu yaklaşımı destekliyor. Halk edebiyatı bilim dalında sayısız masal, ninni, bilmece derlemeleri yapıldı, ancak örneğin Eflâton Cem Güney gibi hayatını masallara adanmış kültür adamları yetiştirilemedi.

Sokak, meydan gibi oyun alanları boşalıp çocuk oyunları unutulunca sayışmacalar da hayatımızdan elini eteğini çekti. Sosyal oyunları geri döndürmek mümkün olmasa da, örneğin öğrencilerin etkinlik sunma sırasını belirlemek için sınıf içinde sayışmacalar kullanılabilir, dilin zenginliği konusunda bir farkındalık oluşturulabilir. Masal, hikâye, roman, tiyatro yazarları kaleme aldıkları metinler içinde kahramanlara sayışmacalar söyletebilir, bu sayede bir kulak dolgunluğu oluşturabilirler.

Bunun için bir yeniden yazma, yeniden besteleme, kısaca yeniden üretme yaklaşımına ihtiyaç var. Tarık Dursun K.'nin kurguladığı tekerlemeler, Mustafa Ruhi Şirin'in kaleme aldığı Keloğlan masalları, Adnan Özyalçın'ın kalem ürünleri, Yalvaç Ural'ın bilmeceyi bu konuda verilebilecek iyi örneklerdir.

Bugünün sorumlu ve öncü sanatçılarına düşen görev, öncelikle nasıl bir hazineye sahip olduğumuza ilişkin bir keşif yolculuğuna çıkmaktır. Derlenerek kitaba dönüştürülmüş ninni, masal, tekerleme, bilmece türlerinde yeterince malzeme var. Amil Çelebioğlu'nun ninni derlemesinden ilhamla bin tane ninni üretilebilir. Aynı akademisyenin bilmece derlemesinden bin tane özgün bilmece çıkar. Sakaoğlu, Günay, Seyidoğlu, Tezel gibi araştırmacıların derlediği masal külliyatından hareketle bin tane masal kurgulanabilir.

Çağdaş yazarlarımız geleneğe var olan masal, efsane, destan ve mitleri ele alarak yeniden yazma süreci başlatabilir ve özgün metinler ortaya çıkarabilirler. Batıda klasiklerin bile her yaş grubuna dönük yeniden yazılmış sayısız örnekleri vardır. Folklorla ait metinlerin düzenlenerek filme, çizgi filme, animasyona, tiyatroya, bilgisayar oyunlarına dönüştürülmesi de bir güncelleme biçimidir. Sorumluluk çizer, illüstratör ve animatörlerimizdir. TRT Çocuk'ta yayımlanan Keloğlan Masalları örnek verilebilir. 'Derya içinde deryayı bilmeyen balıklar' olmaktan bir an önce kurtulmalıyız.